

Jegyzetek művészettörténethez V.

10. osztály

A századforduló művészete

A szimbolizmus (1886-1910)

Irodalom:

- szümbolon (görög): ismertetőjegy
- irodalmi irányzat (Mallarmé, Verlaine, Rimbaud, Yeats, Maria Rilke, stb.)
- a művészek elfordultak a racionális világtól
- témáikban a képzeletbelit, a sejtelmest, a titokzatosat hangsúlyozzák
- szóképeket találnak ki, a különböző érzékterületek összekapcsolásával (pl. büszke fény)
- szinesztézia: az összes érzékszervet és az érzelmeket megcélzó kifejezések

Festészet

Előzmények:

- a szimbolista festészet gyökerei a preraffaeliták művészetéhez nyúlik vissza
- a preraffaelita festők az álomszerű tartalmat kifejező harmóniát tartották fontosnak, képeik gyakran ornamentális jellegűek

A szimbolista festészet jellemzői:

- nem alkottak egységes stílust
- a természetelvűség helyett a spiritualításra helyezték a hangsúlyt
- fontosnak tartották az intuíciót, az érzelmek, szorongások, a személyes víziók megjelenítését
- absztraháló festői nyelv kialakítására törekedtek
- kedvelt témák: egzotikum, misztika, okkultizmus, a halál, erotika, álmok és a látomások

Jelentős szimbolista festők:

- Gustave Moreau
- Odilon Redon
- Emile Bernard
- Maurice Denis
- Pierre Puvis de Chevannes
- Henri Rousseau
- Ferdinand Hodler
- James Ensor
- Edvard Munch

Maurice Denis (1870-1943): A három Mária Krisztus sírjánál (1894), olaj, vászon

Odilon Redon (1840-1916): Igézet (1905), pasztell, karton

Ferdinand Hodler (1853-1918): Az éjszaka (1890), olaj, vászon

Szobrászat

Auguste Rodin (1840-1917)

- a modern szobrászat atyának tartják
- művei expresszív, mozgalmasság, beállítási pillanatszerűek, a kidolgozás elnagyolt
- szobraiban kiemelkedő szerepet kapott a szimbolikus tartalom
- alkotásai az impresszionizmussal és a szimbolizmussal is rokonítható

- elvetette az akadémista szemléletű kompozíciót és részletes kidolgozást
- egyéni megfogalmazású műveivel egy új szobrászati felfogást teremtett
- hatással volt a 20. századi nagy szobrászokra (Mestrovic, Brancusi)

Auguste Rodin: A pokol kapuja (1880-1917), bronz

Auguste Rodin: A gondolkodó (1880, A pokol kapuja központi figurája önálló szoborként), bronz

Auguste Rodin: Calais-i polgárok (1884-1895), bronz

Auguste Rodin: A csók (1886), márvány

Szimbolizmus Magyarországon

- Magyarországon nem volt szimbolista csoport, de több művész festészetében megjelenik
- közülük kiemelkedik Gulácsy és Csontváry művészete

Gulácsy Lajos (1882-1932)

- pályája elején hatással volt rá az angol preraffaeliták festészete
- művészetében mindvégig megmaradt a középkor és a korai reneszánsz iránti vonzalom
- sajátos arányérzék, a valóságtól való elfordulás és az álomszerű hangulatok jellemzik

Gulácsy Lajos: A varázsló kertje (1906-1907), olajfestmény, MNG

Csontváry Kosztka Tivadar (1853-1919)

- 40 éves korában kezdett el festeni, belső sugallatra ("Te leszel a világ legnagyobb napút festője")
- festészetében a csillagképek és állatövi jegyek rejtett szimbólumként jelennek meg
- képeinek alakzatai (sziklák, bokrok, fák, dombok) különböző élőlényeket rejtenek magukban, amelyek jelentéstartalma összefügg a zodiákussal
- arra törekedett, hogy a páratlan szépségű helyszínek mágikus kisugárzását közvetítse
- sokat utazott: Dalmácia, Bosznia, Görögország, Palesztina, Szíria, stb.
- monumentális méretű festményeket készített

Csontváry Kosztka Tivadar: Magányos cédrus (1907), olajfestmény, Pécs, Csontváry Múzeum

Csontváry Kosztka Tivadar: A taorminai görög színház romjai (1904-1905), MNG

Csontváry Kosztka Tivadar: Baalbek (1906), olajfestmény

A szecesszió (1880-1910)

- jelentése „kivonulás”: szakítás az akadémizmus és a historizmus művészetével
- országonként eltér az elnevezése:
 - Modern Style, Liberty Style (Anglia)
 - Art Nouveau (Franciaország)
 - Jugendstile (Németország)
 - Secession (Austria)
- elutasították a tömegtermelést, az egyedi kézműves iparművészetet támogatták
- valamennyi művészeti ágat egy egységbe kívánták fogni (Gesamtkunstwerk)

Jellemzői:

- egyedi vonalkultusz, jellegzetes kanyargó vonalak
- díszes ornamentika, erőteljes stilizálás
- különleges színek: arany, ezüst, opál, fém

Aubrey Beardsley (1872-1898): Pávaszoknya (1893), tus
Zsolnay Vilmos (1828-1900): Váza (mintarajz)
Émile Gallé (1846-1904): Liliom (1900), fűjt üveg váza, bronz talapzattal

Építészet

A szecessziós épületek jellemzői:

- dinamikus, mozgalmas, könnyed
- az anyagok rendeltetésszerű használata, az álcázás mellőzése (pl. fém szerkezet)
- esztétikai hatást maga az építési anyag is adhatja (pl. kovácsoltvas)

A korszak jelentős építései:

- Gustave Eiffel
- Antoni Gaudí
- Victor Horta
- Hector Guimard (Port Dauphine metróállomás bejárata (1899-1904), Párizs)
- Otto Wagner (Földalatti vasút bejárata (1904), Bécs)

Victor Horta, Tassel-ház (1861-1947), Brüsszel

- a lépcsőházban és a hallban lévő vasoszlopot nem rejtette el téglával, vakolattal
- az oszlopfő pálmalevél mintái a mennyezeten és a padló mozaikján folytatódik
- a korlát kovácsoltvas indái hasonló vonalvezetéssel vannak kialakítva

Gaudí

Antoni Gaudí (1852-1926), katalán építész

- Gaudí nagyra becsülte a gótikát, behatóan tanulmányozta a keleti és a mór építészetet
- kedvelte a természetes anyagokat: terrakotta, téglák, kovácsoltvas
- gyakran mozaikszerű kerámiával díszítette az épületeit (Güel-park)

Sagrada Família (1882-től építik)

- a templom követi a középkori hagyományt, adományokból épül a napjainkban is
- a templom tele van szimbólumokkal
- csúcspontja a 170 méteres kupola lesz
- az azt körülvevő négy torony a négy evangélistát szimbolizálja, az apszis mögötti Máriát
- a keleti homlokzat Jézus születését, a nyugati a passiót, a déli a menyemenetelt idézi meg
- Gaudí életében az ún. Karácsonyi-homlokzat készült el (keleti)

Casa Batlló (1904-1906)

- a homlokzatot burkoló terméskövet gömbölyű ívekre csiszolták, szobor hatását kelti
- a földszinti oszlopokat vaskosra alakította (elefántlábak)
- az ablakokat különböző méretűre és alakúra tervezte

Casa Milà (1904-1906)

- a sarokhomlokzatot íves, lekerekített formákkal oldotta meg
- a ház belső udvarai is ívesek
- a hullámzó ívek hatást a szabálytalan alakú, kovácsoltvas erkélyek tovább fokozzák
- a kortársak barlangháznak és ufóháznak gúnyolták

A szecesszió festészete

- nem csupán a pillanatnyi hangulatot próbálták ábrázolni, hanem mélyebb tartalmakat is
- stilizálták a természetből kölcsönzött formákat, fantáziadús világot teremtettek

- 1897-ben alapították a bécsi Sezession művészegyesületet, elnöke Klimt
- a hangsúlyos vonalkultúrának köszönhetően a grafika is magas színvonalon jelen volt
- virágkorát élte a reklámgrafika, a plakátművészet és a tipográfia
- a korszak híres festői: Klimt, Egon Schiele, Ferdinand Hodler, Edvard Munch

Gustav Klimt (1862-1918)

- Klimt ötvözte a távolkeleti, a bizánci és a középkori festészeti módszereket
- az arcokat és a testrészeket plasztikusan festette meg, a ruházatot és a háttérrel síkszerűen
- színskáláján az arany és az ezüst szinte mindig szerepelt
- a nők és az erotika kedvelt témái voltak, számos portrét festet a bécsi értelmiségi nőkről

Gustav Klimt: Judit I. (1901), olajfestmény

Gödöllői iskola (1901-1921)

- a magyar szecessziós törekvések egyik legismertebb központja
- céljuk a magyar motívumok összegyűjtése és egy egységes magyar formanyelv megteremtése
- grafikai, szobrász, gobelin és szőnyegszövő műhely működött
- személyes barátságok révén nemzetközi kapcsolatokat építettek ki
- az iskola legismertebb képzőművészei: Körösfői-Kriesch Aladár és Nagy Sándor

Körösfői-Kriesch Aladár (1863-1920): Malonyay Dezső A magyar nép művészete című könyv borítója (1909)

A szecessziós magyar építészet

Lechner Ödön (1845-1914)

- első között Lechner Ödön alkalmazta az új, nyugat-európai építészet formajegyeit
- a népművészeti motívumok és szimbólumok által kialakult a sajátosan magyaros szecesszió
- 1892-ben a Kecskeméti Városháza építésekor még az angol Szabad stílus vonzotta
- az Iparművészeti Múzeum (1893-1897) kialakításánál keleti motívumokat a magyar népművészet formakincsével ötvözte
- épületein a díszítőelemeket a pécsi Zsolnay-gyár pirogránit mázas kerámiáival oldotta meg
- legkiforrottabb alkotásain, a Földtani Intézet (1897-1899) és a Posta-takarékpénztár (1899-1901) székházán sikerült az ornamentika stílusjegységét megteremteni
- sajátosan magyar és mégis modern stílus jellemzi az épületeit

A magyar szecessziós építészet két irányban vált el:

- az egyiket a népi építészet (főleg az erélyi) inspirálta
 - legismertebb építész Kós Károly
 - egy sajátosan nemzeti építészet kialakítására törekedtek
- a másik csoport a modern építészet felé tett lépéseket
 - elsősorban Medgyaszay István és Lajta Béla volt meghatározó
 - letisztult formákat és a modern anyagokat (vasbeton) használtak

Kecskemét fontosabb szecessziós épületei:

- Lechner Ödön és Pártos Gyula: Városháza (1892)
- Márkus Géza: Cifrapalota (1902)
- Komor Marcell és Jakab Dezső: Ifjúsági Otthon (1904-07)
- Mende Valér: Luther-palota (1910)
- Mende Valér és Dombi Lajos: Kecskeméti Református Gimnázium (1911-12)

Komor Marcell (1868-1944) és Jakab Dezső (1864-1932):

- Zsinagóga, Szeged (1899), Szabadka (1902)

- Városháza, Marosvásárhely (1905)
- Fekete Sas palota, Nagyvárad. (1907-1908)
- Városháza, Szabadka (1908-1910)
- Kultúrpalota, Marosvásárhely (1911-13)

Kós Károly (1883-1977):

- Római katolikus templom, Zebegény (1908–1909)
- Állatkerti pavilonok (például Madárház), Budapest (1909–1910)
- Varjúvár, Sztána (1910)
- Wekerle-telep központja, Budapest (1912–1913)
- Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy (1911–1912)
- Református templom ("Kakasos templom"), Kolozsvár (1912–1913)
- Siklód új temploma (1994-ben készült el)

Zsolnay kerámiagyár

- legjelentősebb alkotásaikat szecessziós stílusban tervezték
- különleges technológiákat alkalmaztak: eozin, pirogránit, porcelánfajansz

Eozin (lüsztér)

- a kerámiák különleges, fémes fényű, színjátészó majolika (ónos máz)
- Zsolnay Vilmos fejlesztette ki, a hajnalpír (eozin) fantázianevevet adta neki

Pirogránit

Zsolnay Vilmos fejlesztése, természetes közetet utánozó, fagyálló mázas épületkerámia